

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Brussel Stedenbouw en Erfgoed
Directie Cultureel Erfgoed
De Heer Thierry WAUTERS
Directeur
Kunstberg 10-13
B - 1000 BRUSSEL

Ref. DCE :2043-0067-20/2019-494Pr (corr. DCE : F. Boelens)

Ref. NOVA : 04/PFU/173591 (corr. DS : //)

Ref. KCML : AA/AH/BXL20006_651_Ravenstein_23_Beaux_Arts_SalonRo

Brussel,

Bijlage : 1 dossier

Betreft : BRUSSEL. Ravensteinstraat 23. Paleis voor Schone Kunsten. Aanvraag tot unieke vergunning m.b.t. het plaatsen van voorzetramen in het eerste Salon van de koninklijke vertrekken.

Eensluitend advies van de KCML

Mijnheer de Directeur,

In antwoord op uw brief van 17/02/2020, sturen wij u het **eensluitend ongunstig advies** dat onze Commissie over bovengenoemd onderwerp uitgebracht heeft tijdens haar vergadering van 19/02/2020.

CONTEXT EN AANVRAAG

Het Paleis voor Schone Kunsten werd gebouwd n.o.v. Victor Horta tussen 1922 en 1928. *Het is beschermd als monument bij besluit van 19/04/1977 voor de gevels en de daken en binnenin voor de Henry Le Boeuf zaal, de rotonde, de inkomhal, de Beeldenzaal, de Koninklijke salons en hun toegang en op de verdieping: de rotonde, de toegangstrap en de lichtkoepels van de zaal Henry le Boeuf en de Beeldenzaal.*

Deze aanvraag vormt een aanvulling op het project m.b.t. de restauratie van de Koninklijke vertrekken van het Paleis voor Schone Kunsten in hun originele staat. De KCML bracht hierover op 20/06/2018 een gunstig advies onder voorbehoud uit. De werken werden vergund op 29/11/2018 maar zijn nog niet gestart (04/PFU/645361). Het betreft:

- . de restauratie van de vloer- en wandbekledingen, schilderwerken en akoestische maatregelen,
- . de restauratie van het houten binnenschrijnwerk, van het metalen buitenschrijnwerk en van de uitschuifbare markies,
- . werken aan de koninklijke loge,
- . de renovatie van de elektrische installatie en van de verlichting,
- . het optimaliseren van de verwarmingsinstallatie met toevoeging van ventilatie,
- . het creëren van een nieuwe doorgang vanaf de goederenlift naar de bezoekersvestiaire.

De huidige, bijkomende aanvraag beoogt het plaatsen van metalen voorzetramen aan de binnenzijde van de glas in lood ramen van het Eerste salon. Het betreft vijf symmetrisch geplaatst smalle, hoge ramen die volgens de initiële aanvraag werden gerestaureerd en waar nodig vernieuwd naar oorspronkelijk model,

1/4

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES

KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

en ingevuld met gelaagd en akoestisch glas (buitenzijde *float* met *low-e coating* / 1 of meerdere folies / binnen getrokken monumentenglas met lichte wemeling). De KCML keurde deze optie goed onder voorbehoud dat het uitzicht van het vervangglas identiek zou zijn aan de elders bewaarde, oorspronkelijke elementen. Voor het middelste salon bepaalde het lastenboek het behoud en de restauratie van de ramen met enkel glas.

Eerste en middelste salon (boven en onder), en doorgang naar de koninklijke loge © Bozar.be

Om het binnenklimaat van het eerste salon nog meer te optimaliseren en het salon geschikt te maken als tentoonstellingsruimte, wordt nu voorgesteld om de oorspronkelijke plannen aan te passen en de ramen langs de binnenzijde te voorzien van voorzetramen met UV-werend glas. Men voorziet:

- het behoud van de glas in loodramen op hun oorspronkelijke plaats;
- het demonteren van de marmeren vensterbladen met maximale recuperatie, het plaatselijk afkappen van de bepleistering, het isoleren en het terugplaatsen van (ingekorte) vensterbladen;
- het plaatsen van voorzetramen waarvan de opengaande delen ca 8 cm vooruitspringen t.o.v. het muurvlak en bestaan uit stalen profielen, bovenaan voorzien van verluchttingsroosters (zichtbare breedte 7cm, bovenaan ca 14 cm). De ramen zijn gevat in een kader bestaande uit deels ingewerkte L-profielen en worden uitgerust met een meerlagige beglazing van 2,4 cm dik.

ADVIES KCML

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES

KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Vanwege de grote erfgoedwaarde van het Paleis voor Schone Kunsten en van de Koninklijke vertrekken in het bijzonder, adviseert de KCML dit voorstel ongunstig om volgende redenen.

Het plaatsen van voorzetramen zou ten koste gaan van de met zorg ontworpen verhoudingen tussen de open en gesloten muurdelen en de omvang van de zware profielen zouden afbreuk doen aan de verfijning van het door Horta ontworpen schrijnwerk. De ingreep zou bijgevolg een belangrijke en storende visuele impact hebben op de leesbaarheid van het betreffende salon, alsook voor de eenheid van de opeenvolgende vetrekken, wat op erfgoedvlak niet aanvaardbaar is.

Dit type functionele toevoegingen, waarvan ook de voorziene materiele impact niet onaanzienlijk is, strookt trouwens niet met de restauratie filosofie vooropgesteld in 2018, die erin bestond om de koninklijke salons in hun oorspronkelijke en coherente staat te herstellen. Het voorstel gaat bovendien in tegen het gangbare restauratie-principe dat bepaalt om de meest fragiele elementen maximaal te beschermen terwijl volgens de huidige plannen de originele ramen net 'onbeschermd' blijven.

Indien men van mening is dat het binnenklimaat van dit salon na de aanvankelijk voorziene restauratie van de ramen onvoldoende zou beantwoorden aan de beoogde functie (tentoonstellings-, eventruimte, ...¹), dan vraagt de KCML een alternatieve en minder ingrijpende oplossing uit te werken om het comfort van de ruimte te optimaliseren (bijvoorbeeld in de vorm van discrete voorzetpanelen gevat in fijne zijprofielen). Hoewel de KCML in principe niet gekant een uitgebreid gebruik van de koninklijke vertrekken, mag dit volgens haar immers niet ten koste gaan van hun ruimtelijke kwaliteiten ervan.

Voor activiteiten na valavond blijft het steeds mogelijk het binnenklimaat te verbeteren d.m.v.

Vue du premier salon en 1950. Sont encore visibles les rideaux.
© KIK-IRPA, Brussels (Belgium), cliché M036595

overgordijnen zoals oorspronkelijk het geval was. De Commissie herinnert in dat verband aan haar advies van 2018 : *“De KCML raadt aan, in de mate van het mogelijke, ook opnieuw raamtextiel te voorzien zoals zichtbaar is op de archieffoto’s. Niet enkel vormden de (over-)gordijnen een belangrijk element van de oorspronkelijke aankleding, maar het gebruik ervan kan ook bijdragen tot een comfortabel binnenklimaat. Ook dit punt zou men verder moeten bestuderen.”* Dit punt werd als voorwaarde opgenomen in de unieke vergunning.

Eerste salon in 1950 © KIK-IRPA

De Commissie vraagt deze mogelijkheden verder te onderzoeken en houdt zich ter beschikking voor verder overleg.

Hoogachtend,

A. AUTENNE

C. FRISQUE

¹ <https://www.bozar.be/fr/static-pages/100088-le-salon-royal> : Volgens de website van Bozar kunnen de koninklijke vertrekken worden gehuurd als eventruimte (cocktails voor 100 personen, walking dinners 80 personen, diners tot 48 personen, ...).

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN
Secretaris
Voorzitter

Kopie : BSE-DCE : F. Boelens